

SEVERNA EVROPA

Sem prištevamo države severnega dela Evrope, ki jih združuje protestantska vera in zgodovina.

Države: Danska, Švedska, Norveška, Finska in Islandija = **nordijske države**

Litva, Latvija, Estonija = **pribaltska države**

1. NORDIJSKE DRŽAVE

NARAVNE ZNAČILNOSTI

Zahodni del zavzema staro paleozojsko **Skandinavsko gorovje**, proti vzhodu se relief zniža v **Baltski ščit** (iz predkambrija), ki potone pod Botniški zaliv in se nadaljuje na Finsko. Relief je preoblikovala pleistocenska poledenitev – obrusila relief in pustila grbinaste oblike. Po umiku tega ledu se je površje začelo dvigovati, zaradi taljenja ledu se je dvignila gladina morja. Ledeniške doline je zalilo morje in nastali so **fjordi**. Dvignjen morski del reliefa, ki se dviguje v notranjost imenujemo fjell. Višji gorski predeli so še danes pokrite s platonjskimi ledeniki. Ob obalah so grbinasti otočki. Ledeniške kotanje je zalila voda (jezera).

Topli **severno atlantski tok** ima vpliv na podnebje. Temperature se znižujejo od zahodne obale v notranjost. Ta tok prinaša padavine, tok je topel, kar omogoča ribolov v Norveškem morju. Veliko ribolova je tudi na Islandiji, kjer se mešata topel in hladen tok – veliko rib. Vpliv Skandinavskega gorovja: slemenitev poteka od JZ-SV, vlažne gmote se ob tem gorovju izcedijo – orografske padavine, notranjost dobi tako manj padavin.

Podnebje:

- oceansko podnebje: J Norveška, J Švedska, Danska, v pribaltskih državah prehaja v celinsko podnebje, na kar vpliva baltsko morje
- borealno podnebje: tundra (mahovi in lišaji), tanke, slabe in slabo rodovitne tundrske prsti
- subpolarno podnebje: Islandija

Ta del je najbolj gozdnat. Prevladujejo bori, smreke, macesni, breze. Na severu rastlinstvo prehaja v gorsko tundro z mahovi, lišaji in pritlikavim grmičevjem. Od kulturnih rastlin gojijo rž, ječmen in pšenico, sadno drevje pa je omejeno na južne predele.

Geološka zgradba:

- predkambrij: Ruska plošča (sedimentna plošča), Baltski ščit (kasneje je bil izdolben, zalije ga morje); sestavljajo ga magmatske in metamorfne kamnine
- paleozoik: v starejšem obdobju se izoblikuje Skandinavsko gorovje (del Kaledonidov)
- kenozoik: pleistocenska poledenitev – kontinentalna (do 3km debel led)
 - izostazija – izravnalni premiki
 - posledica poledenitve: visoke fjordsek obale kot posledica ledeniške erozije, obala čeri in otočkov, jezera na Finskem

op.p: lagunska obala (pred Litvo), nizka akumulacijska obala

SV Danske pod vplivom ledenikov, JZ Danske pod vplivom eolske erozije

PREBIVALSTVO

Z izjemo danske so te države zelo redko poseljene. Prebivalstvo je zgoščeno v južnih predelih in redko preseže 50 prebivalcev/km². Praviloma je gosteje poseljen obalni pas, v notranjost pa se gostota močno zmanjša. Razlog za takšno razporeditev lahko iščemo v naravnih razmerah (podnebje) in družbenih (bližina ostale Evrope). Laponci (Sami) in Eskimi se ukvarjajo z vzrejo losov.

Jezikovna sestava:

- germanski jeziki: Švedski, Danski, Norveški, Islandski
- ugrofinski jeziki: Finski, Estonski
- ferski jeziki
- eskimski jezik
- slovanski jeziki: Latvijski, Litvanski

KMETIJSTVO

Kmetijstvo je dobro razvito le na Danskem, pomeni petino izvoza države, usmerjeno je v izvoz, izvažajo svinjino, mlečne izdelke in jajca. Faze danskega kmetijstva: glej Danska.

GOZDARSTVO

Pomembna dejavnost za Švedsko in Finsko, ki imata več kot polovico gozdnatega površja, izvoz lesa predstavlja ²/₅ izvoza. Problem presečne, začeli so z načrtovanim urejanjem gozdov, sečnja in predelava lesa sta tehnološko zelo napredna, človeka so že skoraj popolnoma nadomestili stroji.

JEKLARSTVO IN ŽELEZARSTVO

Železova ruda na Švedskem: glej Švedska

Po letu 1950 je svet preplavila cenejša ruda iz Kanade in Avstralije, zato je Švedsko železarstvo upadlo, nato so se oddaljili od obdelave enostavnih jekel in prešli na predelave specialnih jekel ter na predelavo kovin, ki temelji na visoki tehnologiji in specializiranosti.

ENERGETIKA

- **naftna nahajališča** v Severnem morju so pomembna za Norveško, 1958 si evropske države razdelijo naftna območja v Severnem morju, največ dobila VB in Norveška, nafta je bila osnova za razvoj tehnologije in opreme za črpanje nafte na naftnih ploščadih, ki jo izvažajo po celem svetu
- **hidroelektrarne**: Norveška, locirane so predvsem v južnem delu države, saj reke tečejo iz Skandinavskega gorovja proti jugu, HE, ki izkorišča moč morskih valov, ostale države imajo slabši vodni potencial, zato so razvile skupen energetske sistem
- **termalni vrelni, gejzirji**: glej Islandija
- **vetrna energija**: glej Danska
- **jedrska energija**: Finska, Švedska (imajo moratorij na izgradnjo jedrskih elektrarn, odpadke skladiščijo v morju)

RIBOLOV

Največ ribjega ulova imajo Islandija, Danska, Norveška.

glej Norveška in Islandija

EKOLOGIJA

- **kisel dež:** povzročajo ga emisije žveplovih in dušikovih oksidov
- **kisla jezera:** jezera ležijo na silikatni podlagi, apnenje jezer

ISLANDIJA

- JV stran: največji ledenik Vatnajökull, 800 km²
- ribolov: srečanje tople in hladne vode – največ ribjih jat
- ribiški kmetje (v zimskem času lovijo ribe, v drugi polovici leta pa se ukvarjajo s kmetijstvom)
- problem: **preulova** (osnovna ribja jata se je začela zmanjševati, smeli so loviti le določeno število rib in določeno vrsto, gospodarska cona (Islandija, Norveška) se je povečala na 200 navtičnih milj – druge države niso mogle več loviti na njihovem ozemlju – ribiške vojne)
- začeli so graditi ribje tovarne, da so povečali ribjo jato
- **ribiških kmetov** (ribe so lovili v hladnem delu leta, v toplim delu pa obdelovali zemljo) ni več, zdaj vse delajo na ladjah (ulov, čiščenje, shranjevanje)
- **termalni vrelci in gejziri** na jugu zaradi tektonske podlage, termalno vodo izkoriščajo za ogrevanje hiš, rastlinjakov, kjer gojijo svežo zelenjavo in rože
- aktivno vulkansko območje z delujočimi vulkani in gejziri

NORVEŠKA

- gorata država, največja zgostitev prebivalstva je v okolici Osla, na srednjem in severnem delu je naseljen večinoma samo obalni pas
- ribiški otoki Lofoti in turistična točka Nordkapp
- na skrajnem severu so premogovniki
- obala s številnimi morji
- pristanišča na skrajnem severu ne zamrznejo zaradi toplega severno atlantskega toka
- problematika: razmerje v gostoti poselitve in problem ribolova (podobni kot Islandija)
- **nafta:** naftna kriza v 70. letih – ugotovijo, da so zelo odvisni od naftnih virov, zato začnejo vlagati v druge panoge (hi-tech industrija)
- energija (energija morskih valov), **HE** energija predvsem na jugu, kjer je tudi največ prebivalstva
- na jugu so močno ogrožene vodne površine (geološka podlaga iz silikatov in gnajsov), manjka apnenec, ki je naravni nevtralizator kislin, da bi nevtralizirali kislino jezersko vodo so **apnili jezera**
- **ribolov** – velika vloga v prehranski industriji, po drugi svetovni vojni se razvije ribolov na odprtem morju, ribolov se je povečal tudi zaradi modernih ribiških ladij, uveljavljajo se **poklicni ribiči**, ki lovijo skozi celo leto
- ribiče ovirajo tudi številne naftne naprave in odpadki
- izropano ribje bogastvo so nadomestili z ribjimi farmami (sea farming) – gojenje rib v omejenih morskih bazenih, gojijo predvsem losose

ŠVEDSKA

- gorata v zahodnih delih ob norveški meji, predeli ob Botniškem zalivu in južni deli so bolj uravnani in nižinski
- država je razdeljena na tri dele:
 - **severni del:** imenuje se Norrland in je po površini največji, gorat relief, gozdovi, nahajališča železove rude
 - **srednje del:** območje zmernejše klime, tu je glavno mesto in drugi pomembni gospodarski centri, univerzitetno mesto Uppsala
 - **južni del:** imenuje se Gotlandija, avtomobilska industrija (Volovo), najjužnejši del je kmetijsko usmerjen
- **zakisanost jezer** zaradi magmatskih kamnin, iglastih gozdov, človeka - odplake, zato jezera apnijo (nevtralizacija)
- več kot polovica površja je pokrita z gozdom - **gozdno gospodarstvo**, lesna in papirna industrija, načrtno urejanje gozdov zaradi pretirane sečnje, les daje petino vsega izvoza zato so razvili visoko tehnologijo - brezposelnost, ki jo zmanjšujejo tako, da les prevažajo s tovornjaki
- **ležišča železove in bakrove rude** - jeklarska in kovinska industrija s proizvodnjo strojev, vozil in ladij, kvalitetna železova ruda, ki ima zelo malo fosforja in se da predelati v jeklo (švedsko jeklo), ki je bil več stoletji pomemben izvozni artikel
- danes so prešli na vrhunsko specialno predelavo kovin s katero so zasloveli po vsem svetu, razvili so številna podjetja, ki se ukvarjajo z industrijskim svetovanjem in načrtovanjem industrije.
- pomemben del izvoza sta švedsko tehnično znanje in izkušnje (know-how)
- problematika:
 - presečna
 - ležišča železove rude (izdelovanje končnih izdelkov)
 - zamrznitev Botniškega zaliva - luke so večji del leta zaprte, zato so speljali železnice

FINSKA

- delimo jo na tri območja:
 - **Laponska** na skrajnem severu, ki je redko poseljena, tu živijo Laponci (nomadsko ljudstvo, ki so pasli črede severnih jelenov, danes živijo od turizma), mrzlo podnebje
 - **Finska jezerska plošča** - Karelija
 - **jugozahodni del**, kjer je težišče gospodarstva, nižji, akumulacijski tip obale, izostazija (obala se dviguje)
- prebivalstvo je zgoščeno na jugu: milejše podnebje, bližina Evrope
- problematika: kislina jezera, sečnja, pogozdovanje
- gozdarstvo (glej Švedsko)

DANSKA

- nižinska država
- delimo jo na:

- največji del države zavzema redkeje poseljeni polotok **Jutlandija** na severu
- na **vzhodnem delu** države so številni otoki, kjer je največja zgostitev prebivalstva in gospodarstva, tu leži tudi prestolnica
- k Danski spadata tudi ribolovno Fersko otočje in Grenlandija
- na SV se je izoblikovala pod vplivom ledenikov, na JV pa pod vplivom vetra (stalni zahodni vetrovi)
- izkoriščajo **moč vetra** (vetrne elektrarne) – manjše onesnaževanje, izkoriščajo stalen vir, izdelujejo vetrnice, ki jih postavljajo po celem svetu
- ima razvito industrijo in storitvene dejavnosti
- **kmetijstvo:**
 - največji izvoznik svinjskega mesa in mesnih konzerv, proizvodnja mlečnih izdelkov in jajc, glavna kupca sta VB in Nemčija
 - tri faze kmetijstva : v prvi fazi **do 1870** so gojili žitarice in govedo, nato pa so se zaradi cenejšega žita iz ZDA **po letu 1870** preusmerili v mlekarstvo, svinjerejo in perutninarstvo, imeli so šolane kmetovalce in kontrolo proizvodov, v tretji fazi **po 1960** je nastopilo obdobje specializacije farm, povečalo so pridelavo žitaric (ječmen), zmanjšali so pridelavo mleka zaradi politike EU
 - k uspešnosti kmetijstva je pripomoglo več dejavnikov: vsak kmet je obdeloval svojo zemljo, uvajali so novo tehnologijo, vzrejali so boljše pasme živine, uvedli so obvezno šolanje za kmete, združevanje kmetov v dobro organizirane kmetijske zadruge

2. PRIBALTSKE DRŽAVE

NARAVNE ZNAČILNOSTI

Pribaltske države ležijo na zahodnem delu Ruske plošče. Od severa proti jugu si sledijo vedno mlajše kamnine. Območje je grajeno iz sedimentnih kamnin. Površje je preoblikovala pleistocenska kontinentalna poledenitev. Nastale so številne morene, ledeniška jezera, močvirja. Ravnine so ob rekah, svet skoraj nikjer ne presega 300m nadmorske višine. Imajo razvejano rečno omrežje in številna majhna jezera. Podnebje je spremenljivo. V zahodnih delih se čuti vpliv Baltskega morja, proti vzhodu narašča kontinentalnost. Prevladujejo mešani gozdovi. Delež gozda se povečuje od Litve do Estonije, gostota poselitve pa upada.

GOSPODARSTVO

- po drugi svetovni vojni so začeli uveljavljati težko industrijo, velike tovarne, železarne (železova ruda), trgovino in trg je predstavljala SZ, po osamosvojitvi ostanejo brez trga
- kmetijstvo je zamrlo in je usmerjeno predvsem v govedorejo in prašičerejo, narašča število družinskih kmetij
- tovarne propadajo in ljudje se vračajo na podeželje – majhne kmetije, ki niso konkurenčne

PREBIVALSTVO

Proces **rusifikacije**: v pribaltske države se je v času vlade SZ priseljevalo veliko ljudi iz Rusije, Belorusije in Ukrajine, kar je močno vplivalo na nacionalno sestavo, kar najbolj se kaže v Latviji in Estoniji, kjer je močno upadel delež domačega prebivalstva, poveča se delež Rusov - napetosti in nasprotja.